

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 343.22

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАПРОВАДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ КОРПОРАЦІЙ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ДОСВІД

**Л.О. ГОЛОВКО, кандидат юридичних наук,
Національний університет
біоресурсів і природокористування України**

Стаття присвячена дослідженню міжнародно-правового досвіду кримінальної відповідальності корпорацій. Розглянуто відмінності правового регулювання кримінальної відповідальності юридичних осіб за чинним законодавством окремих зарубіжних країн.

Корпорація, корпоративне право, кримінальна відповідальність.

Глобалізація, процеси приватизації та інтенсивної концентрації капіталу в сучасному світі призвели до створення великих національних і транснаціональних корпорацій, які стали основним чинником розвитку світової економіки. У деяких випадках влада корпорацій не поступається владі держав. Корпорації мають опосередкований вплив на соціально-економічний розвиток окремих країн, а також мають поки неявну, але достатньо сильну політичну владу над національною економікою і суспільством в цілому. Складна організаційна структура корпорацій, значна кількість осіб, залучених у сферу їх діяльності, сприяє збільшенню протиправних дій з їх боку. Саме тому виникає потреба у запровадженні прямої кримінальної відповідальності корпорацій, що посилить контроль за негативними наслідками їх господарської діяльності.

Питання визнання корпорацій суб'єктом злочину досліджували такі вчені: Д. Каменський, О. Михайлов, О. Песека, В. Устінов, Л. Шеховцова та інші. Однак проблема визнання корпорації суб'єктом злочину в Україні остаточно не вирішена.

Метою даної статті є дослідження кримінальної відповідальності корпорацій у міжнародному праві та за чинним законодавством окремих зарубіжних країн.

Міжнародному кримінальному праву відома чимала кількість норм переважно рекомендаційного характеру, що закріплюють кримінальну відповідальність юридичних осіб.

Так, у ст. 3 Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи від 20 жовтня 1988 р. № (88) 18 щодо відповідальності підприємств – юридичних осіб за правопорушення, вчинені під час здійснення ними

господарської діяльності, зазначено, що особливу увагу слід приділяти: а) застосуванню заходів кримінальної відповідальності до підприємства у разі, якщо цього явно вимагають фактичні обставини правопорушення, ступінь вини підприємства, наслідки для суспільства і необхідність попередження правопорушень у майбутньому; б) застосуванню альтернативних видів юридичної відповідальності, зокрема тих, які застосовуються адміністративними органами і перебувають під судовим контролем, до юридичних осіб, ступінь суспільної шкідливості порушень яких не досягає злочинного рівня [1].

У ч. 1 ст. 26 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції передбачається, що кожна держава-учасниця вживає таких заходів, які, з урахуванням її принципів права, можуть бути необхідними для встановлення відповідальності юридичних осіб за участь у злочинах, що визначені цією Конвенцією. Частина 2 ст. 26 Конвенції конкретизує, що за умови дотримання принципів права держави-учасниці відповідальність юридичних осіб може бути кримінальною, цивільно-правовою або адміністративною [2]. Подібні положення рекомендаційного характеру містить також ст. 10 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, яка була прийнята 15 листопада 2000 року. [3]. Таким чином, у вищенаведених Конвенціях ООН були визначені нові підходи до боротьби з організованою злочинністю, де прямо рекомендується країнам-учасникам (до яких належить і Україна) введення кримінальної відповідальності юридичних осіб за певні злочинні діяння.

Крім того, у ст. 18 Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (ETS 173) від 27 січня 1999 р. передбачено, що члени Ради Європи та інші держави, які підписали цю Конвенцію, вживатимуть таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення відповідальності юридичних осіб за передбачені цією Конвенцією кримінальні злочини – дачу хабара, зловживання впливом та відмивання доходів, – вчинені на їхню користь будь-якою фізичною особою, яка діяла незалежно або як представник того чи іншого органу юридичної особи та яка обіймає керівну посаду у цій юридичній особі, із використанням: представницьких повноважень юридичної особи; чи повноважень приймати рішення від імені юридичної особи; чи повноважень здійснювати контроль за діяльністю юридичної особи; а також за залучення такої фізичної особи до вищезазначених злочинів у якості співучасника чи підбурювача [4].

У сучасних умовах під впливом англо-американської і німецьких доктрин кримінального права ідея кримінальної відповідальності юридичних осіб знаходить чимало прихильників у різних країнах світу та своє відображення у національному законодавстві цих держав. У сучасному законодавстві іноземних країн інститут кримінальної відповідальності юридичних осіб передбачено у Кримінальних кодексах США, Китайської Народної Республіки, Австралії, Нідерландів, Франції, Данії, Голландії, Естонії, Ісландії, Македонії, Малти, Румунії, Угорщини та ін. У розробленому Інститутом американського права Примірному

кримінальному кодексі США, який було рекомендовано в якості зразка для прийняття кримінальних кодексів окремих штатів, про відповідальність корпорацій та осіб, які діють в їхніх інтересах, йдеться про те, що корпорації можуть бути засуджені за діяння, які полягають у невиконанні покладених законом на корпорації спеціальних обов'язків стосовно вчинення позитивних дій. Корпорація може нести відповідальність за дії своїх агентів, що скоєні останніми у межах своєї службової компетенції та в інтересах корпорації, яка обов'язково мала отримати вигоду у результаті таких дій [5, с. 32]. Проте слід зазначити, що кримінальним законодавством більшості зарубіжних країн передбачено покарання, яке застосовується до юридичної особи, у вигляді штрафу. Зокрема, це стосується кримінального законодавства Данії, Китайської Народної Республіки та Австралії. Так, у §25 Кримінального кодексу Данії передбачено: «Юридична особа може підлягати покаранню у виді штрафу, якщо таке покарання передбачено законом або прийнятими відповідно до нього правилами» [6, с. 29].

Більш детально питання кримінальної відповідальності юридичних осіб розкривається в Кримінальному кодексі Франції, який було прийнято у 1992 році. Згідно зі ст. 121-2 Кодексу юридичні особи, за винятком держави, підлягають кримінальній відповідальності у випадках, передбачених законом або постановою, за злочинні діяння, вчинені на їх користь їхніми органами або представниками. Кримінальна відповідальність юридичних осіб не виключає кримінальної відповідальності фізичних осіб, які є виконавцями або співучасниками вчинення цих діянь [7]. Кримінальний кодекс Франції допускає відповідальність юридичних осіб за широке коло злочинів: злочини проти людства; ненавмисні посягання на життя та недоторканість людини; виготовлення, імпорт, експорт, перевезення, зберігання, передача наркотиків; створення ситуацій, які є небезпечними для інших осіб; проведення експериментів на людях; дискримінація фізичної або юридичної особи; звідництво; створення умов праці та проживання, які не сумісні з людською гідністю; посягання на права людини, пов'язані з використанням картотек та опрацюванням даних на ЕОМ; посягання на родинні відносини; різні види крадіжок; вимагання та шантаж; шахрайство та діяння, схожі з шахрайством; зловживання довірою; зловживання задатком або арештованим майном; організація фіктивної неплатоспроможності; придбання майна, завідомо здобутого злочинним шляхом; пошкодження майна; посягання на системи автоматизованої обробки даних; посягання на інтереси нації (шпигунство, зрада та ін.); тероризм; організація й участь у бойових групах та розпущених рухах; давання хабаря; протидія виконанню громадських робіт; незаконне привласнення функцій; незаконне привласнення звань та використання посади у рекламі; посягання на владу правосуддя з кримінальних справ; підробка документів; підробка грошей, цінних паперів, поштових марок; фальсифікація знаків державної влади. Юридичні особи за Кримінальним кодексом Франції відповідають також за незакінчену злочинну діяльність та за співучасть у злочині [7].

Згідно зі ст.ст. 131-37, 131-39 Кримінального кодексу Франції до юридичних осіб застосовуються такі види покарань: штраф; ліквідація юридичної особи; заборона, остаточна або на термін не більше п'яти років, здійснювати прямо або побічно один або декілька видів професійної або громадської діяльності; поміщення на строк до п'яти років під судовий нагляд; закриття, остаточне або на термін не більше п'яти років, всіх закладів або одного, або декількох закладів підприємства, що були використані для здійснення інкримінованих дій; заборона, остаточна або на строк не більше п'яти років, здійснення операцій з державними організаціями; заборона, остаточна або на строк не більше п'яти років, залучення заощаджень населення; заборона на термін до п'яти років видавати чеки або використовувати кредитні картки; конфіскація предмета, який використовувався або призначався для скоєння злочинного діяння, або предмета, що є його результатом; афішування прийнятої судової ухвали або розповсюдження інформації про нього через пресу або через будь-які аудіовізуальні засоби розповсюдження інформації [7].

На сьогоднішній день серед європейських країн існує консенсус щодо необхідності запровадження кримінальної відповідальності корпорацій. У цій статті ми намагаємося довести, що ця тенденція є виправданою. Але необхідно наголосити, що застосування кримінальної відповідальності не виключає також застосування цивільно-правової відповідальності. І, що є більш важливим, кримінальна відповідальність корпорацій не може виключати кримінального переслідування фізичних осіб, які вчинили кримінальні злочини.

Список літератури:

1. Recommendation (88) 18 of the Committee of Ministers [of the Council of Europe] to Member States concerning Liability of Enterprises having Legal Personality for Offenses committed in the Exercise of their Activities : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://wcd.coe.int>.
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
4. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2007. – № 47–48. – Ст. 497.
5. Примерный уголовный кодекс (США). Официальный проект Института американского права / под ред. Б.С. Никифорова ; пер. с англ. А.С.Никифорова. – М. : Прогресс, 1969. – 303 с.
6. Уголовный кодекс Дании / науч. ред. и предисловие С.С. Беляева, канд. юрид. наук (МГУ им. М.В. Ломоносова) ; пер. с датского и английского канд. юрид. наук С.С. Беляева, А.Н. Рычевой. – СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. – 230 с.
7. Криминальный кодекс Франции : [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://constitutions.ru/archives/5859>.

Статья посвящена исследованию международно-правового опыта криминальной ответственности корпораций. Рассмотрены отличия правового регулирования криминальной ответственности юридических лиц согласно действующему законодательству отдельных зарубежных стран.

Корпорация, корпоративное право, криминальная ответственность.

In the article international law experience of corporation law responsibility was studied. Differences in law regulation of criminal responsibility of juridical persons according to the acting law of separate foreign countries were analyzed.

Corporation, corporative law, criminal responsibility.